

1 מכך יוצא, שלפי שיטת רש"י בפירושו על התורה, לפי
2 פשוטו של מקרא, לא היתה מכירת יוסף בשכם³¹, אלא
3 בדותן (לפי שני הפירושים). ולכן אין רש"י יכול לומר כאן,
4 כפי שנאמר בגמרא ובתנחומא – "בשכם מכרו (אחיו) את
5 יוסף".

6 בפירושו על הגמרא³² מתרץ רש"י שאלה זו, ומפרש:
7 "ודותן דכתיב בקרא היינו כפר הסמוך לשכם ונקראת
8 על-שם שכם³³. או כמדורשו שהיו דנין עליו להרגו" (וכפי
9 שהוא מבאר במקום אחר³⁴, שלפי המדרש "דותן אינה
10 מקום") – אבל לפי פשוטו של מקרא, דותן "שם מקום
11 הוא"³⁵. ואין לומר ששכם תהיה מקום "מוכן לפורעניות"
12 מפני הפורענות שהתרחשה בכפר הסמוך לשכם, וכן: כיון
13 שמודגש בתורה שזהו מקום אחר – "נסעו מזה... נלכה
14 דותינה" – קשה לומר שלפי פשוטו של מקרא היה זה
15 "כפר הסמוך לשכם", אשר "נקראת על שם שכם"³⁶,
16 ולפיכך מפרש רש"י "שם קלקלו השבטים", אין זה
17 ענין המכירה, אלא ענין קל יותר של קלקול.

18 אך יש להבין: אם מכירת יוסף לא היתה שם, אלא
19 בדותן, למה מתכוין רש"י באמרו "שם קלקלו השבטים"?

ה.

"מקום מוכן לפורענות" עבור יוסף

20 ההסבר לכל זה הוא:

21 בפשטות נראה, שמשמעות מאמר חז"ל "מקום מוכן
22 לפורעניות" היא, שיוסף הגיע למקום אשר היה "מוכן
23 לפורעניות"³⁷ באופן כללי, כפי שמפורטות בהמשך
24 הפורעניות שהתרחשו שם, ולכן אירעה גם לו פורענות –
25 מכירתו.

26 כדי להבהיר, שלא זוהי כוונתו לגבי המשמעות של
27 "מקום מוכן לפורעניות", משנה רש"י את סדר הפורעניות,
28 ומזכיר תחילה את "שם קלקלו השבטים", שאכן, זהו
29 המאורע של "פורעניות" שאודותיו מסופר כאן, בפסוקים
30 אלו, לגבי יוסף –

31 בפרש"י יהושע (כד, לב) "משנשם גבוהו כו" [והוא ע"פ מרז"ל סוטה יג, ב] – אבל כמדובר כמה פעמים, פרש"י לנ"ך אינו מדייק כ"כ שיהי' ע"ד הפשט – כמו בפירושו עה"ת. ולהעיר מפרש"י יחי (מח, כב) "וגם אני נתתי לך נחלה שתקבר בה ואיוזו זו שכם כו" – ולפ"ז אין הכרח לתירוץ "משכם גבוהו כו", כי מעיקרא אין מקום להקושיא (שבסוטה שם) "מאי שנא (שקברו) בשכם".

32 סנהדרין שם ד"ה בשכם.

33 וכ"ה ביד רמ"ה סנהדרין שם. גו"א לקמן פסוק יז (וצע"ק שלא הביא מפרש"י סנהדרין שם).

34 סוטה יג, ב ד"ה משכם מכרוהו.

31 ובכך מבהיר רש"י שמשמעותו של "מקום מוכן
32 לפורעניות" היא דוקא לגבי הפרט – דוקא לגבי יוסף,
33 ובקשר למכירתו. כלומר, בהגיעו לשכם התחילה ההכנה
34 לפורענותו, כי "שם קלקלו השבטים", כדלהלן בסעיף ו'.
35 ומכך מובן שגם שתי הפורעניות האחרות שמציין
36 רש"י ("שם ענו את דינה שם נחלקה מלכות בית דוד...")
37 קשורות להיותה של שכם מקום פורענות עבור יוסף,
38 כדלהלן בסעיף ז'.

ו.

שכם - תחילת הפורענות

39 ההכרח לפירוש זה הוא הקושי המתעורר על המילים
40 שמצטט רש"י – "ויבא שכמה":
41 מכך שהפסוק "ויאמר לו לך... וישלחהו..." מסתיים
42 במילים "ויבא שכמה", ורק בפסוק הבא מתחיל פירוש
43 הסיפור אשר התרחש שם – "וימצאהו איש..." – מובן,
44 שעצם ביאת יוסף לשכם היא פרט עיקרי בסיפור של
45 מכירת יוסף, כלומר, ביאתו לשם לא היתה ענין שולי, אלא
46 חשוב לדעת שהוא הגיע לשם.

47 ואין מובן: אחי יוסף כבר לא היו אז בשכם, אלא
48 בדותן, כאמור לעיל בסעי' ג', ואם כך, היתה ביאתו של
49 יוסף לשכם רק במעבר בדרכו לאחיו בדותן. אף אם נניח
50 שלצורך המשך הסיפור יש לספר על ביאתו של יוסף
51 לשכם – מדוע חשוב להפריד את ביאתו לשם כענין
52 לעצמו³⁸? אפשר היה לכתוב "וימצאהו איש בשכם
53 והנה..." – לכאורה, מיותרת ההדגשה "ויבא שכמה".

54 על כך אומר רש"י "ויבא שכמה, מקום מוכן
55 לפורעניות שם קלקלו השבטים...": ביאתו של יוסף לשכם
56 אינה פרט שולי בסיפור מכירתו, אלא זהו ענין חשוב
57 כשלעצמו – זהו המקום שבו התחילה פורענותו, כי "שם
58 קלקלו השבטים...": אמנם, מכירת יוסף התבצעה רק
59 בדותן, אך "קלקול" השבטים כבר ארע בהיותם בשכם:
60 שם הם כבר התחילו לחשוב ולהכין את פורענותו³⁹ –
61 "לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם".

35 וראה גם יד רמ"ה שם.

36 וברא"ם לקמן פסוק יז: ויהי מקום דותינה במחוז אחר. וראה תו"ת כאן.

37 ע"ד פרש"י שלח (יג, יח): יש ארץ מגדלת כו. וראה חד"א ג סנה' שם.

38 ולהעיר שגם (וישלחהו) מעמק חברון" מפרש רש"י – [דלא כפשוטו – כי מאי קמ"ל (ראה משכיל לדוד שם)] – "מעצה עמוקה כו' לקיים מה שנאמר כו' כי גר יהי זרעך".

39 וראה דברי דוד כאן: ואע"ג דהקלקול נעשה בדותן מ"מ העצה על זה היתה בשכם.